

بررسی عوامل مؤثر بر میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه

علامه طباطبایی

دکتر عزت‌الله سام آرام*

دکتر علی خاکساری رفسنجانی**

دکتر غلامرضا علیزاده***

دکتر سید احمد حسینی حاجی بکنده‌ای****

تاریخ دریافت: ۸۸/۷/۲۰

تاریخ پذیرش: ۸۹/۸/۵

چکیده

ایده سرمایه اجتماعی برای اولین بار توسط دانشمندان علوم اجتماعی در مفهوم وسیع ثروت اجتماعی و در آمد اجتماعی وارد ادبیات جامعه شناسی شد.

* استاد جامعه‌شناسی دانشگاه علامه طباطبایی، e_samaram@yahoo.com

** دانشیار برنامه‌ریزی شهری دانشگاه علامه طباطبایی، akhaksari@yahoo.com

*** دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی

**** استادیار مددکاری اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی

مفهوم سرمایه اجتماعی مفهومی چند بعدی بین علوم اقتصاد، جامعه‌شناسی و علوم سیاسی است که نگاهی ارزشی به تعاملات اجتماعی در راستای دست‌یابی به اهداف نه فقط اجتماعی که سیاسی و اقتصادی دارد. این سرمایه زاده‌کنش و واکنش‌های افراد در شبکه روابط اجتماعی می‌باشد.

سرمایه اجتماعی به عنوان یک مفهوم به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه، به عنوان منبع با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضای گروه می‌شود. لازم به ذکر است که بدون سرمایه اجتماعی، پیمودن راههای توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی ناهموار و دشوار می‌شود. امروزه سرمایه اجتماعی سازمانی یکی از مهم‌ترین مباحث در مدیریت سازمان‌ها به شمار می‌رود و نقشی بسیار مهم‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمان‌ها ایفا می‌کند. شبکه‌های روابط جمعی و گروهی، انسجام بخش میان انسان‌ها در یک سازمان و همچنین انسان و سازمان می‌باشد. در این مقاله سعی شده است تا سرمایه اجتماعی در دانشگاه به عنوان شبکه پیچیده‌ای از تعاملات اجتماعی مورد سنجش قرار گیرد.

روش تحقیق در این پژوهش روش پیمایش با استفاده از پرسشنامه است. نتایج این تحقیق نشان داد که در بین دانشجویان، میزان سن دانشجوی، میزان گرایش به دینداری و سال ورود به دانشگاه، در میزان سرمایه اجتماعی آنها موثر بوده است.

در مورد اعضای هیأت علمی نیز تنها میزان گرایش به دینداری در میزان سرمایه اجتماعی آنها موثر بوده است.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، دانشگاه، اعتماد اجتماعی، روابط

متقابل اجتماعی

طرح مسأله

تا قبل از دهه ۹۰ میلادی، ادبیات توسعه مبتنی بر ابعاد اقتصادی زندگی انسان بود. امروزه ذهن انسان به محض شنیدن واژه توسعه علاوه بر پارامترهای اقتصادی، به سوی ابعاد اجتماعی و فرهنگی زندگی بشری نیز رهنمون می‌شود. همچنین تجربیات دولتها در چند دهه گذشته شکست الگوهای برونزای توسعه را بخوبی نشان داده است. این الگوها از نظر اجتماعی الگوهای عمودی و از بالا به پایین و از نظر فرهنگی بدون توجه به ارزشهای اجتماعی و بافت درونی جوامع شکل گرفته بودند.

مفهوم سرمایه اجتماعی یکی از مفاهیمی است که امروزه در توسعه اجتماعی و سیاسی کشورها بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد. در مورد تعریف نظری این مفهوم در بین جامعه علمی همچنان اتفاق نظری وجود ندارد. از این رو در اینجا تلاش می‌کنیم تا تعریفی متناسب با ارزش‌ها و فضای فرهنگی جامعه ایران ارائه دهیم. ضمناً با توجه به اینکه در این تحقیق بحث ما در زمینه فضای دانشگاهی ایران است، پس سرمایه اجتماعی و خصوصیات آن را در فضای علمی کشور مورد بحث قرار می‌دهیم.

سرمایه اجتماعی عبارتست از شبکه روابط اجتماعی که منسجم‌کننده تعاملات انسانها با یکدیگر و سازمانهاست. سرمایه اجتماعی مجموعه مفاهیمی است همچون اعتماد متقابل، پذیرش رقابت منصفانه، همکاری، در نظر داشتن منافع جمعی، مشارکت، قانون‌پذیری، مسئولیت‌پذیری و غیره که امروزه در ادبیات توسعه و جامعه‌شناسی توجه بسیار زیادی را به خود جلب کرده است. سرمایه اجتماعی مفهومی است که از بین هزاران کنش متقابل هر روز مردم بوجود می‌آید. پدیده‌ای است که بین افراد یا ساختارهای اجتماعی خاص قرار ندارد بلکه در بین مردم و با شکل‌گیری پیوند و شبکه‌های اجتماعی مردم بر مبنای اصول اعتماد، معامله متقابل و هنجارهای کنش بوجود می‌آید.

امروزه سرمایه اجتماعی، نقشی بسیار مهم‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمان‌ها و جوامع ایفا می‌کند. بدون سرمایه اجتماعی، دستیابی به اهداف

توسعه امکان‌پذیر نخواهد بود، زیرا بدون این سرمایه، استفاده از دیگر سرمایه‌ها به طور بهینه انجام نخواهد شد. سرمایه اجتماعی دارای ویژگی‌های معینی است که این ویژگی‌ها می‌توانند به عنوان منابع ارزشمندی در بهبود سازمان و مدیریت یک جامعه یا یک موسسه مورد استفاده قرار گیرند. این ویژگی‌ها در عین تشابه و اشتراک در تعریف، در سازمانهای مختلف حالت‌های مختلفی به خود می‌گیرند و به همین دلیل برای شناخت سرمایه اجتماعی در دانشگاه باید پژوهشهای ویژه دانشگاه انجام شود، چراکه دانشگاه سازمان اجتماعی پیچیده‌ای است با مسئولیت‌های متنوع و ارتباطات وسیع.

یک دانشگاه دارای ابعاد مختلفی است هم در ساختار و هم در هدف‌ها. در دانشگاه انواع نیروی انسانی حضور دارند و سازمان دانشگاه علاوه بر ارتباطات داخلی، با گروهها، اقشار متنوع و در جامعه در سطوح مختلف اجتماع در ارتباط متقابل مستقیم و غیرمستقیم است.

دانشجویان مهمترین این قشرها و شاید بتوان گفت که حساس‌ترین آنها هستند. به عبارت دیگر می‌توان گفت که مجموعه دانشجویان حساس‌ترین و مهم‌ترین اعضای دانشگاه هستند و جایگاه ویژه‌ای در ساختار دانشگاه دارند. دانشجویان گرچه به اعتبار موقتی بودن آنها در دانشگاه (مثلاً ۴ یا ۶ سال) عضو دائمی نیستند، ولی چون هر گروهی مدتها قبل از خروج از دانشگاه جای خودش را به اعضای جدید (دانشجویان جدید) می‌سپارد و حداقل یک تا سه سال همراه جانشین خودش به سر می‌برد، پس علاوه بر تداوم فرهنگ دانشجویی در دانشگاه، قادر است مطالبات خودش را به نسل‌های بعدی دانشجویی تحویل دهد و نسل‌های بعدی هم با تراکمی از مطالبات دانشجویان قبلی و آنچه خودشان به آن می‌افزایند در بدنه دانشگاه حضور خواهند داشت.

از سوی دیگر چون دانشجویان از بعد فرهنگی موفق‌ترین افراد جامعه بومی خودشان هستند - که از بین هزاران جوان از عشایر، روستاها و شهرستانهای مختلف

توانسته‌اند به دانشگاه راه یابند - پایگاه ارزشمندی را با عنوان دانشجوی دانشگاه در خانواده، فامیل و جامعه بومی خودشان بدست آورده‌اند، پس در بسیاری از مسائل به ویژه مسائل اجتماعی و سیاسی برای خانواده و طایفه خودشان نوعی مرجع هستند و امن‌ترین کانال اطلاع‌رسانی در زمینه وقایع سیاسی و اجتماعی کشور. به همین دلیل حضور آنها در دانشگاه می‌تواند هم فرصت‌های مثبتی را برای دانشگاه فراهم کند و هم در برخی موارد دانشگاه را با چالش‌هایی روبرو سازد.

قشر دانشجو از زمانی که در دانشگاه حضور پیدا می‌کند، هم متأثر از جامعه بومی خودش است و هم متأثر از محیط جدید. همچنین وی با انتظاراتی وسیع وارد دانشگاه شده است و امید دارد تا حضور در نهاد دانشگاه برای وی مسیری را فراهم کند که او را به همه چیز برساند. فارغ از اینکه تا چه حد انتظارات دانشجویان از دانشگاه، انتظارات واقعی، در حد وظیفه و یا در حد امکانات دانشگاه باشد یا نباشد، ولی به هر صورت بخشی از آن به صورت مطالبات دانشجو مطرح می‌شود.

بسیاری از تحولات سیاسی-اجتماعی خارج از دانشگاه و ارتباطات بین‌المللی هم بر آنها تأثیر می‌گذارد ولی چون مهم‌ترین محیط کنشگری دانشجو در محیط دانشگاه است، پس رسیدن به همه آرزوها، انتظارات و مطالبات خودش را در دانشگاه جستجو می‌کند و به هر نسبت که به بخشی از آنها دست یابد یا اطمینان حاصل کند که در مسیر رشد قرار گرفته است، به رضایتمندی بیشتری می‌رسد.

معمولاً سازمان دانشگاه‌ها برای ایجاد محیطی مناسب با نیاز دانشجو طراحی شده است ولی ابزارهای آن اعتماد دوسویه بین دانشجو و دانشگاه است که با افزایش آن، هم دانشجو احساس امنیت می‌کند و هم دانشگاه می‌تواند وظیفه خودش را انجام دهد.

دومین قشر حساس در نیروهای انسانی مرتبط با دانشگاه، اعضای هیات علمی هستند که حضور فعالانه آنها جزء ارزشها و اعتبارات دانشگاه است. مدیریت چنین قشری خود نیاز به اعتمادسازی و ارتباطات وسیع دارد. قشر کارمند، مدیران و همه

کسانی که در ساختار دانشگاه خدمت می‌کنند نیز مجموعه‌ای هستند که بخشی از سازمان دانشگاه را به خود مشغول کرده و در حقیقت موتور حرکت اجرایی دانشگاه هستند.

قشر دیگری که احتمالاً با دانشگاه ارتباط غیرمستقیم و ذهنی دارند، والدین دانشجویان هستند که آنها هم با اعتماد به دانشگاه فرزندان را به این نهاد سپرده‌اند و به آن امید بسته‌اند. در واقع این قشر جایگاه خاصی در سازمان دانشگاه دارد و اعضای خانواده دانشجویان نیز نوعی ارباب‌رجوع غیرمستقیم هستند.

ساختار دانشگاه به نوعی باید جوابگوی نیازهای علمی جامعه به ویژه دولت و حکومت باشد. دولت و حکومت که مسئول اداره کشور هستند برای یافتن راه‌حل مسائلی که در پیش‌رو دارند، چشم امید به دانشگاه بسته‌اند. آنها دانشگاه را مغز متفکر دولت می‌دانند و به حق هم در همه جهان به همین صورت است.

بنابراین دانشگاه یک سازمان چندبعدی است و بیش از همه سازمانهای اجرایی در جامعه هم مسئولیت بیشتری دارد و هم وظایف سنگین‌تری. اگر همین تنوع در نیروی انسانی مرتبط با دانشگاه درست شناخته نشود و در شرایطی که احتمالاً امکان بهره‌گیری از فرصت‌ها محدود شده باشد، ممکن است نوعی زمینه‌های بی‌هنجاری را در سازمان بوجود آورد و دانشگاه را دچار چالش کند.

از سوی دیگر امروزه فردگرایی منفی و غیرعقلانی به صورت وسیعی در کشور مادر حال انتشار است. در این میان دقت در ساختار جمعیتی کشور از نظر ترکیب سنی نشان می‌دهد که نسبت جمعیت جوان ایران به سایر طبقات سنی در حال حاضر بیشتر است.

دانشجویان و اعضای هیات علمی در دانشگاه‌ها شبکه پیچیده‌ای از روابط اجتماعی را پدید می‌آورند. چرا که این دو گروه هر کدام نقش اجتماعی متفاوتی را دارند که مسئولیتها و انتظاراتی را در دیگران بوجود می‌آورد. بنابراین نقش اجتماعی هر کدام از این دو گروه می‌تواند جوابگوی انتظاراتی باشد که

موقعیت یا پایگاه اجتماعی آنها آن را برآورده می‌سازد. فضای آکنده از سرمایه اجتماعی سبب می‌شود تا هر کدام از این افراد نسبت به وظایف نقش خود توجه بیشتری نموده و فردگرایی و توجه به منافع شخصی کاهش یابد.

با توجه به آنچه در زمینه اهمیت توجه به سرمایه اجتماعی به عنوان عامل تسهیل‌کننده کسب سود افراد در شبکه روابط اجتماعی بیان شد، و از آنجایی که وجود فضای خاص علمی در دانشگاهها و تأثیر رشد و سلامت مکانهای علمی در توسعه اجتماعی-فرهنگی کشور، برنامه‌ریزان را همواره با نوعی دغدغه در این زمینه روبرو کرده است، این مقاله بر آن است تا ضمن اندازه‌گیری میزان سرمایه اجتماعی در شبکه روابط اجتماعی در دانشگاه، عوامل مؤثر بر میزان سرمایه اجتماعی آنها را نیز مورد بررسی قرار دهد.

با توجه به موارد مطرح شده سؤالات این مقاله عبارتند از:

۱. میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه علامه طباطبایی چقدر است؟
 ۲. آیا بین میزان سرمایه اجتماعی در دانشکده‌های مختلف دانشگاه تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
 ۳. چه عواملی در میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشگاه مؤثر است؟
 ۴. چه عواملی در میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی در دانشگاه مؤثر است؟
 ۵. سرمایه اجتماعی چگونه می‌تواند در اعتلای توسعه علمی کشور مؤثر باشد؟
 ۶. با اندازه‌گیری میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه چگونه می‌توان کارکردهای آن را در دانشگاه افزایش داد؟
- از آنجایی که سرمایه اجتماعی با متغیرهای شناخته شده جامعه‌شناختی مانند اعتماد، آگاهی، نگرانی درباره دیگران و مسائل عمومی، انسجام و

همبستگی گروهی و همکاری ارتباط دارد، شناخت عوامل موثر بر میزان سرمایه اجتماعی در شبکه روابط دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه و همچنین افزایش میزان سرمایه اجتماعی بین دانشجویان و اعضای هیات علمی در داخل هر یک از این دسته‌ها می‌تواند سبب شود تا افراد ضمن قبول مسئولیت‌های نقش‌های محول، در هنگام بروز مشکلات و مسائل دانشگاه، با مسئولیت‌پذیری و قانون‌گرایی با مدیران و برنامه‌ریزان درون‌دانشگاهی و برون‌دانشگاهی همکاری نمایند.

مبانی نظری

هر چند گمان می‌رود که سرمایه اجتماعی کشفی تازه در حوزه علوم اجتماعی محسوب شود، اما باید گفت که بنیان پایه‌های این نظریه از ابتدا در علوم اجتماعی قرار داشته است. بگونه‌ای که زمینه‌های ظهور این نظریه را می‌توان بویژه در جامعه شناسی که روابط بین انسانها و چگونگی آن، سؤال محوری آن به شمار می‌رود، جستجو کرد.

الکسیس دوتوکویل^۱ یکی از نخستین نظریه پردازانی است که در مقایسه بین دو جامعه آمریکا و فرانسه به بررسی تأثیر تمایل مردم به رفتارها و انجمن‌های جمعی داوطلبانه و وجود پیوندهای قوی محلی بر توسعه دموکراسی در آمریکا می‌پردازد. در مقابل این نگرش مثبت به پیوندهای گروهی قوی، **کارل مارکس^۲** معتقد است که این پیوندهای گروهی ریشه در منافع طبقاتی دارد. از نظر وی روابط تولیدی بنیانهای واقعی‌اند که کل جامعه بر روی آنها ساخته می‌شود و روابط مالکیت منجر به پیدایش طبقات اجتماعی گوناگون می‌شود. (کوزر، ۱۳۷۳: ۸۲) بر این اساس، شرط لازم، ایجاد طبقه، اشتراک در فعالیت، طرز فکر و شیوه زندگی است اما شرط کافی آن، آگاهی به

1 . Dotokoil, Alexis

2 . Marks, Karl

وحدت و احساس جدایی و حتی احساس خصومت نسبت به طبقات دیگر است. همچنین مارکس بر وحدت طبقاتی برای رسیدن به منافع طبقاتی انگشت می‌گذارد. **فردیناند تونیس**^۱ نظریه پرداز دیگر است که با معرفی دو شکل بندی اجتماعی با عناوین گمین شافت و گزلفاشافت آن را حاصل دو گونه متفاوت از روابط انسانی می‌داند. گمین شافت نتیجه روابط سنتی مبتنی بر باورهای مشترک و عاداتهای قومی است. در این شکل از جامعه، پیوندها نزدیک و صمیمانه است و افراد به سلامت، رفاه، اعتماد متقابل و همکاری با هم توجه خاص دارند. اما در گزلفاشافت، روابط افراد فردگرایانه و مبتنی بر سود شخصی است (کلمن، ۱۳۷۷: ۱۲۷).

جورج زیمل که به روابط دوتایی و سه تایی و تبیین عناصر شکل دهنده می‌پردازد به روابط و فضای زندگی مدرن علاقه‌مند است. وی با مقایسه حومه‌های شهری مدرن با مراکز پرجمعیت شهری، معتقد است که زندگی در حومه‌ها نسبتاً کند و ایجاد پیوندهای عاطفی عمیق با دیگران در سطحی ناخودآگاه امکان پذیر است. از نظر **ماکس وبر** نیز روابط اجتماعی، زمانی خصلت جماعتی می‌یابد که جهت‌گیری رفتار اجتماعی بر احساس همبستگی اعضا که ناشی از وابستگی‌های عاطفی و سنتی آنهاست، استوار باشد. در حالی که ویژگی جامعه‌ای روابط اجتماعی محصول آشتی و توازن منافع است و از احکام ارزشی عقلانی یا مصلحت ناشی می‌شود.

بنابراین نظریه‌پردازان متقدم جامعه‌شناسی، گاه تلویحاً و گاه با صراحت بیشتر، به روابط اجتماعی و تأثیر آن در شکل‌گیری اشکال مختلف گروهها توجه نشان داده‌اند. با این وجود، کاربرد این مفهوم به صورت مستقیم به نوشته‌های لیندا جی. هانیفان. سرپرست وقت مدارس ویرجینای غربی باز می‌گردد که در سال ۱۹۱۶ اصطلاح سرمایه اجتماعی را در مقاله خود به نام «مرکز اجتماعی روستایی» به کار برد و اعلام کرد که: در استفاده از این اصطلاح به جز جنبه نمادین آن به باور معمولی نسبت به اصطلاح

سرمایه هیچ اشاره ندارد و دارایی واقعی یا دارایی شخصی یا نقدینه بی روح، مورد نظر وی نیست، بلکه مفهومی است که برای بیشتر مردم در زندگی روزانه، حسن نیت، دوستی، همدردی متقابل و مراوده اجتماعی میان گروهی را اهمیت می‌دهد. وی در ترسیم منافع عمومی و خصوصی سرمایه اجتماعی معتقدست: اجتماع به عنوان یک کل، از همکاری کلیه بخشهای خود منتفع می‌شود، در حالی که فرد در همکاری‌های خود، مزایای کمک، همدردی و دوستی با همسایگانش را در خواهد یافت. هانیفان^۱ در مقاله خود درباره سرمایه اجتماعی تقریباً عناصر اصلی تفسیرهای بعدی درباره این اصطلاح را پیش‌بینی کرده بود، اما مفهوم ابداعی او ظاهراً توجه سایر مفسران اجتماعی را جلب نکرد و بدون اثر ناپدید شد (Cappelli, 2002: 146).

جین جاکوبز^۲ به عنوان بنیانگذار شهرسازی نوین، در کتاب خود به نام «مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکا» تأکید می‌کند که شبکه پیچیده‌ای از روابط انسانی که در طول زمان شکل می‌گیرد، تأثیر مهمی بر امنیت شهری و احساس مسئولیت شهروندی خواهد گذاشت. این شبکه پیچیده و منافع حاصل از آن سرمایه اجتماعی نام دارد. گلن لوری^۳ (اقتصاددان) از این اصطلاح برای توضیح علل عدم دسترسی سیاهپوستان آمریکایی به پیوندهای اجتماعی وسیعتر به عنوان یکی از موزیانه‌ترین میراث‌های برده داری و تبعیض نژادی استفاده کرد. وی معتقد بود که روابط اجتماعی طبیعی میان اشخاص که به سبب مهارت‌ها و خصلت‌هایی که در بازار ارزش دارند، آنها را کمک یا تشویق می‌کند، دارایی و ثروتی است که می‌تواند به اندازه میراث مالی در توجیه دوام نابرابری اجتماعی مهم باشد (Adler, 2000: 52).

هر چند مفهوم سرمایه اجتماعی در آثار نظریه پردازان کلاسیک هم به کار رفته است اما طرح گسترده این مفهوم بیشتر مدیون کشف نظریه پردازانی

1 . Hanifan

2 . Jacobz

3 . Lory, Glen

است که ادبیات این مفهوم را گسترش داده اند و جنبه‌های تازه آن را گشوده‌اند. نظریه پردازان جدید سرمایه اجتماعی شامل افرادی چون بوردیو، کلمن، پوتنام و فوکویاما می‌باشند.

کلمن^۱ جامعه شناس معروف آمریکایی است که علاقه او ترکیب جامعه شناسی با جریان‌های عمده اقتصادی است و به همین دلیل او مفهوم سرمایه اجتماعی را به عنوان پل بین اقتصاد و جامعه شناسی به کار می‌گیرد. از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی نمایانگر منبعی است از انتظارات دو طرفه و بنابراین با شبکه‌های گسترده‌تر ارتباطات، اعتماد و ارزش‌های مشترک، بالاتر از افراد قرار می‌گیرد. کلمن از سرمایه اجتماعی برای تعیین تفاوتها در زندگی افراد استفاده کرد. او نمونه‌ای از دانش‌آموزان را مطالعه و پیوندی بین سرمایه انسانی و اجتماعی به وجود آورد. پیش فرض او این بود که ساختار اجتماعی متفاوت، سطوح مختلف سرمایه اجتماعی را برای کودکان ایجاد می‌کند. در نتایجی که او به دست آورد زمانی که سرمایه اجتماعی بالاست، میزان ترک تحصیل از مدرسه پایین است، یعنی سرمایه اجتماعی بالاتر باعث ادامه تحصیل می‌شود. وی آشکال عمده سرمایه اجتماعی را تعهدات و انتظارات، ظرفیت بالقوه اطلاعات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر، روابط اقتدار، سازمان اجتماعی انطباق پذیر و سازمان تعهدی می‌داند. (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۲۰)

بوردیو^۲ جامعه‌شناس اروپایی است که علاقه‌مند به مسئله دوام طبقه اجتماعی و دیگر انواع تعهد در مسئله بی‌عدالتی بود. او برجسته‌ترین چیزی که از اقتصاد سیاسی بیرون می‌کشد همان چیزی است که او سرمایه فرهنگی می‌نامد. به نظر او سرمایه فرهنگی در درون یک فضای اجتماعی پخش شده و سپس به وسیله میراث، انتقال یافته

1 . Colman
2 . Baurdio

و بالاخره به صورت فرهنگ، سرمایه‌گذاری می‌شود. سرمایه اجتماعی برای بورديو، موقعیت‌ها و روابط در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی است که دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی و موقعیت اجتماعی را برای افراد افزایش می‌دهد. از نظر بورديو، تراکم و دوام ارتباطات هر دو اهمیت فراوان دارند. بورديو سرمایه اجتماعی را حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعلی می‌داند که نتیجه مالکیت شبکه بادوامی از روابط نهادی شده بین افراد و به عبارت ساده‌تر، عضویت در گروه برای دست‌یابی به منابع آن گروه است. البته سرمایه اجتماعی مستلزم شرایطی به مراتب بیش از وجود صرف شبکه پیوندها می‌باشد در واقع پیوندهای شبکه‌ای می‌بایست از نوع خاصی باشند، یعنی مثبت و مبتنی بر اعتماد (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۳۳).

توسعه نظریه سرمایه اجتماعی بیش از هر چیز وامدار کارهای پژوهشی رابرت پاتنام^۱ است. پاتنام سرمایه اجتماعی را آن دسته از عناصر و ویژگی‌های نظام اجتماعی - مانند: اعتماد اجتماعی، هنجارهای معامله متقابل و شبکه‌های هنجاری - می‌داند که هماهنگی و همکاری را بین افراد یک جامعه برای دستیابی به سود متقابل تسهیل می‌کند. (Woolkook, 1997: 302) مطالعاتی که پاتنام در این زمینه انجام داده در کتاب دموکراسی و نسبت‌های مدنی تدوین شده است، او سرمایه اجتماعی را به عنوان اعتماد، هنجارها و شبکه‌های پیوند معرفی می‌کند که همکاری کنشگران برای نیل به سود متقابل را تسهیل می‌کند. نتیجه این همکاری انواع متفاوتی از کنش‌های جمعی می‌باشد. از نظر او سرمایه اجتماعی همچون مفاهیم سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی به ویژگی‌های سازمان اجتماعی از قبیل شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد اشاره دارد که هماهنگی و همکاری را برای کسب سود متقابل تسهیل می‌کنند. سرمایه اجتماعی سود سرمایه‌گذاری در زمینه سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی را افزایش می‌دهد. (پاتنام، ۱۳۸۰: ۹۵)

فرانسیس فوکویاما^۱ سرمایه اجتماعی را چنین تعریف می‌کند: هنجارهای غیر رسمی جا افتاده‌ای که همکاری میان دو یا چند نفر را تشویق می‌کند. از نظر او دامنه هنجارهایی که سرمایه اجتماعی را بوجود می‌آورند می‌تواند از هنجارهای متقابل بین دو دوست تا تمام آموزه‌های پیچیده را در بر بگیرد. آنها باید در رابطه انسانی واقعی، جا افتاده باشند. همکاری متقابل به هنگام سر و کار داشتن با تمام مردم به طور متقابل وجود دارد اما تنها به هنگام برخورد با دوستان بالفعل می‌شود. بنابراین اعتماد، شبکه‌های جامعه مدنی و...، کلاً آثار و نتایج سرمایه اجتماعی هستند. هر مجموعه‌ای از هنجارهای جا افتاده، سرمایه اجتماعی را تشکیل نمی‌دهد، بلکه آنها باید به همکاری در گروهها منجر شوند و با ارزش‌های معنوی سنتی همچون صداقت، پابندی به تعهدات، وظیفه‌شناسی، رابطه متقابل و نظیر آن مرتبط باشند. (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۱) فوکویاما معتقد است که جوامع مدرن به جای اینکه درصدد باشند تا اخلاق اعضایشان را بهبود بخشند باید در جستجوی تاسیس نهادهایی چون حکومت متکی بر قانون اساسی و مبادله مبتنی بر بازار آزاد باشند تا رفتارهای اعضای خود را نظامند کنند. فوکویاما معتقد است جامعه مدرن بدون پشتوانه مذهب، فرهنگ و سنت‌های تاریخی از پایه فرو خواهد ریخت. او در خصوص موفقیت جوامع مدرن معتقد است تنها به این علت توفیق یافته‌اند که قادر به زنده نگه داشتن سرمایه اجتماعی انباشته شده قرون متمادی شده‌اند.

کاکس با تأکید بر عامل اعتماد به عنوان شاخص برجسته در تعریف سرمایه اجتماعی این نکته را خاطر نشان می‌سازد که وجود اعتماد در میان افراد، اعضای خانواده، دوستان، همسایگان، همکاران، گروه‌ها و نهادهای اجتماعی و شهروندان سبب کاهش رفتارهای ضد اجتماعی و سایر مسائل، آسیب‌ها و مشکلات اجتماعی می‌شود.

به نظر او گسترش شعاع اعتماد و همکاری اعضای یک جامعه، غنای سرمایه اجتماعی و در نتیجه افزایش انسجام اجتماعی را در پی خواهد داشت. به طور کلی می‌توان شاخص‌های اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی را که تاکنون بیشتر مورد استفاده قرار گرفته‌اند، به صورت زیر بیان کرد:

اعتماد و میزان آن بین شهروندان، حکومت و نهادهای برآمده از آن، احساس امنیت، تعاملات اجتماعی شامل: روابط همسایگی، روابط خویشاوندی، روابط دوستی و روابط کاری و همکاری‌های اجتماعی، دسترسی به اطلاعات و میزان اطلاع‌رسانی در سطح جامعه، تحمل‌پذیری نسبت به تنوع و تکرار، ارزشمند دانستن زندگی، آگاهی عمومی، پایبندی به قانون و مقررات، احترام به یکدیگر، احساس وفاداری به کشور، تفکر عقلایی و نظم‌پذیری. در همه پژوهشهایی که در زمینه سرمایه اجتماعی انجام شده است، هر کدام یک یا دو شاخص را که به موضوع تحقیق نزدیک‌تر بوده است را انتخاب کرده و مورد سنجش قرار داده‌اند. در تحقیق مبنایی این مقاله نیز دو شاخص اعتماد و هنجارهای عمل متقابل که از مهم‌ترین منابع و عناصر سرمایه اجتماعی به شمار می‌روند، انتخاب شده‌اند و در این مقاله نیز بر این دو مولفه بیش از سایر مولفه‌ها تأکید شده است.

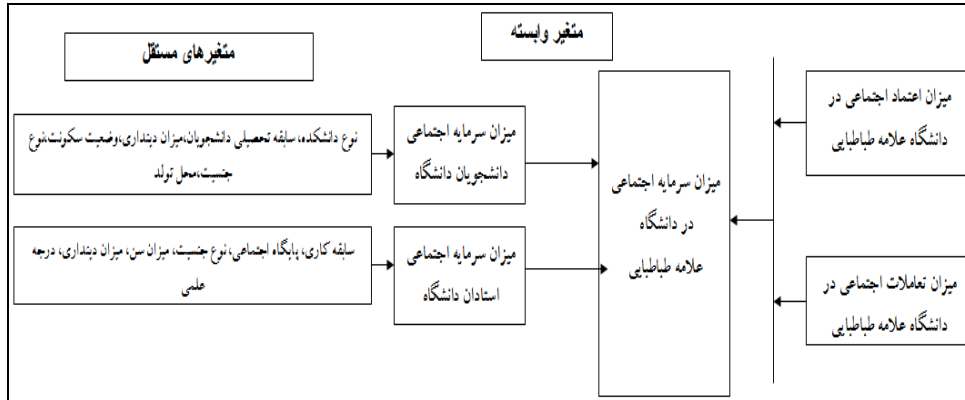
در مورد شاخص هنجارهای مربوط به معامله متقابل باید گفت که معامله متقابل بر دو نوع است: گاهی اوقات متوازن (یا ویژه) و گاهی اوقات عمومی یا غیر متوازن (شایع). معامله متقابل متوازن به مبادله همزمان چیزهایی با ارزش برابر اشاره دارد مانند: موقعی که همکاران روزهای تعطیل‌شان را با هم عوض می‌کنند. اما معامله متقابل عمومی به رابطه تبادل مداومی اشاره دارد که در همه حال یکطرفه و غیر متوازن است، اما انتظارات متقابلی ایجاد می‌کند مبنی بر این که سودی که اکنون اعطا شده باید در آینده بازپرداخت شود. برای مثال، دوستی اغلب به معامله متقابل عمومی تبدیل می‌شود، هیچ وظیفه‌ای ضروری‌تر از جبران محبت نیست و هیچ کس به فردی که یک محبت یا لطف را فراموش می‌کند، اعتماد ندارد. شاخص دیگری که در تحقیق مبنایی

این مقاله از آن استفاده شده است، اعتماد اجتماعی است. اعتماد نیز باعث تسهیل همکاری می‌شود و هر چه اعتماد در جامعه‌ای بالاتر باشد احتمال همکاری هم بیشتر خواهد شد، به بیانی همکاری، اعتماد ایجاد می‌کند و یا به تعبیری دیگر اعتماد یکی از عناصر ضروری تقویت همکاری است. اعتماد مستلزم پیش بینی رفتار یک بازیگر مستقل برای انجام یک کار است. صرفاً به این دلیل که فردی یا نهادی می‌گوید آن را انجام خواهد داد به او اعتماد نمی‌شود، بلکه تنها به این دلیل به او اعتماد می‌شود که با توجه به شناخت از خلق و خوی او، انتخاب‌های ممکن او و توانایی‌های او حدس زده می‌شود که این کار را انجام خواهد داد (پاتنام، ۱۳۸۰: ۱۲۰).

با توجه به هدف پژوهش می‌توان اعتماد را وجود این باور در فرد تعریف کرد که دیگران، در بدترین شرایط، آگاهانه و عامدانه آسیبی به او نمی‌رسانند؛ و در بهترین شرایط، به نفع او عمل می‌کنند. با اعتماد، روابط اجتماعی محکم و صلح‌آمیز، که پایه و اساس رفتارهای جمعی و همکاری‌های سازنده است، حفظ می‌شود. هرچند اعتماد با مخاطره همراه است، اما جهان و سازمان را به جایی خوشایندتر، کارآمدتر، و صلح‌آمیزتر برای زندگی تبدیل می‌کند. زندگی اجتماعی بدون اعتماد غیرقابل تحمل و حتی، شاید، غیرممکن باشد.

مدل نظری

در روند بحث‌های نظری پیرامون سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر وابسته این پژوهش آراء و اندیشه‌های جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و متخصصان مدیریت و علوم رفتاری مورد مطالعه، تدقیق و بررسی قرار گرفت. از بخش‌هایی از نظریات کلمن، پاتنام و فوکویاما به صورت تلفیقی در چارچوب نظری این پژوهش استفاده شد است، البته از برخی از مؤلفه‌های دیدگاه کاکس نیز در چارچوب نظری استفاده شده است.

نمودار ۱- مدل نظری تحقیق

فرضیه‌های تحقیق

- تحقیق حاضر در راستای بررسی موضوع، در کنار سنجش میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه علامه طباطبایی، فرضیات زیر را مورد بررسی قرار می‌دهد:
۱. در بین دانشکده‌های مختلف دانشگاه علامه طباطبایی از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 ۲. بین سابقه تحصیلی دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی‌داری وجود دارد.
 ۳. بین میزان گرایش به دینداری دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی‌داری وجود دارد.
 ۴. بین وضعیت سکونت دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 ۵. بین نوع جنسیت دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

۶. بین محل تولد دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها تفاوت معنی داری وجود دارد.
۷. بین سابقه اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.
۸. بین پایگاه اجتماعی اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.
۹. بین میزان گرایش به دینداری اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.
۱۰. بین میزان سن اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.
۱۱. بین درجه علمی اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.
۱۲. بین نوع جنسیت اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها تفاوت معنی داری وجود دارد.

روش تحقیق و تکنیک گردآوری و تجزیه تحلیل اطلاعات

در این تحقیق از روش پیمایش^۱ تکمیل پرسشنامه از دانشجویان، اعضای هیات علمی، کارمندان و مدیران دانشگاه علامه طباطبایی استفاده شده است. روش کتابخانه‌ای نیز برای مطالعه ادبیات موضوع، بررسی پیشینه تحقیق و مبانی نظری مورد استفاده قرار گرفته است که با استفاده از کتاب‌ها، نشریات، مقاله‌های داخلی، مقاله‌های خارجی و سایت‌های اینترنتی معتبر انجام شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده، بر اساس سطح سنجش متغیرها و بنابر هدف مورد نظر، از آزمون‌های

مناسب آماری مانند: آزمون کی دو و d سامرز استفاده شده است. برای پردازش داده‌ها و اجرای آزمون‌های آماری و... از نرم‌افزار SPSS^۱ استفاده شده است.

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری مورد مطالعه، کلیه دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی در نیمسال‌های اول و دوم سال تحصیلی ۸۸-۸۷ می‌باشد. از میان جامعه آماری با استفاده از عددگذاری در فرمول کوکران^۲، تعداد حجم نمونه با ضریب اطمینان ۹۵ درصد و با ۵ درصد خطا برابر ۱۵۰۰ دانشجو و ۱۲۰ عضو هیات علمی می‌باشد.^۳ نمونه‌گیری به صورت سهمیه‌ای از بین دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشکده‌های مختلف دانشگاه و با توجه به تعداد دانشجویان و اعضای هیات علمی هر دانشکده - با استفاده از فهرست اسامی - و به صورت تصادفی سیستماتیک انجام گرفته است.

بخشی از نتایج توصیفی

جدول ۱- توزیع دانشجویان مورد مطالعه بر حسب میزان سرمایه اجتماعی

میزان سرمایه اجتماعی	تعداد	درصد
کم	۴۵۰	۳۰
متوسط	۴۸۲	۳۲/۱
زیاد	۵۶۸	۳۷/۹
کل	۱۵۰۰	۱۰۰

1 . Statistical Package for Social Science

2 . Cochran

۳- به دلیل عدم انجام تحقیقی مشابه در این زمینه، مقدار عددی P برابر ۰/۵ و مقدار q نیز برابر ۰/۵ در نظر گرفته شده است که $p*q$ برابر بالاترین واریانس است.

توزیع دانشجویان بر اساس متغیر میزان سرمایه اجتماعی که متغیر وابسته این تحقیق نیز به شمار می‌رود، مطابق جدول ۱ می‌باشد. با توجه به اطلاعات جدول ۱، ۳۰ درصد از دانشجویان دارای سرمایه اجتماعی کم، ۳۲/۱ درصد متوسط و ۳۷/۹ درصد دارای سرمایه اجتماعی زیاد می‌باشند که در این توزیع، نما متعلق به گروه دارای سرمایه اجتماعی زیاد می‌باشد. نسبت افراد با سرمایه اجتماعی زیاد در بین زنان مورد مطالعه ۳۷/۴ درصد و در بین مردان مورد مطالعه برابر ۳۹ درصد است.

جدول ۲- توزیع اعضای هیات علمی مورد مطالعه بر حسب میزان سرمایه اجتماعی

میزان سرمایه اجتماعی	تعداد	درصد
کم	۳۴	۲۸/۴
متوسط	۳۷	۳۰/۸
زیاد	۴۹	۴۰/۸
کل	۱۲۰	۱۰۰

۲۸/۳ درصد اعضای هیات علمی از نظر میزان سرمایه اجتماعی در گروه با میزان سرمایه اجتماعی کم قرار گرفته‌اند. ۳۰/۸ درصد متوسط و ۴۰/۸ درصد نیز در گروه با میزان سرمایه اجتماعی زیاد قرار گرفته‌اند. نما متعلق به گروه زیاد می‌باشد.

جدول ۳- میانگین متغیر میزان سرمایه اجتماعی در دو گروه مورد مطالعه

میزان سرمایه اجتماعی	میانگین متغیر (حداقل ۲۰ و حداکثر ۱۰۵)
اعضای هیات علمی	۹۰/۹۲
دانشجویان	۷۳/۳۶

مقایسه میانگین سرمایه اجتماعی در بین گروه‌های پاسخگویان نشان می‌دهد که میانگین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی بیشتر از میانگین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان است.

جدول ۴- میانگین متغیر میزان سرمایه اجتماعی در دانشکده‌های مختلف دانشگاه

میانگین متغیر (حداقل ۲۰ و حداکثر ۱۰۵)	میزان سرمایه اجتماعی دانشگاه
۷۷/۳۴	علوم اجتماعی و ارتباطات
۷۶/۷۶	اقتصاد
۷۵/۴۸	روانشناسی و علوم تربیتی
۷۲/۸۱	ادبیات و زبانهای خارجه
۷۲/۷۸	مدیریت و حسابداری
۷۲/۵۴	حقوق و علوم سیاسی

نتایج حاصل از آزمون آنووا Anova که در جدول ۵ نشان داده شده است، بیانگر این نکته است که تفاوت معنی داری بین میزان سرمایه اجتماعی در دانشکده‌های مورد مطالعه وجود دارد. همچنین میانگین میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات بیشترین میزان و در دانشکده حقوق و علوم سیاسی کمترین میزان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۵- نتیجه آزمون آنوا برای متغیر میزان سرمایه اجتماعی در دانشکده‌های

مختلف دانشگاه

سطح معنی داری	کمیت F	میانگین مربعات ^۲	درجه آزادی	مجموع مربعات ^۱	
۰/۰۰۰	۶/۱۰۵	۸۰۹/۴۶۸	۵	۴۰۴۷/۳۳۹	میان‌گروهی
		۱۳۲/۵۸۲	۱۴۹۴	۱۹۸۰۷/۸	درون‌گروهی
			۱۴۹۹	۲۰۲۱۲۴/۲	کل

بررسی فرضیه‌های تحقیق

➤ در بین دانشجویان دانشکده‌های مختلف دانشگاه علامه طباطبایی از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۶- میانگین متغیر میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشکده‌های

مختلف دانشگاه

میانگین متغیر (حداقل ۲۰ و حداکثر ۱۰۵)	میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان
۷۵/۶۳	اقتصاد
۷۴/۲۹	علوم اجتماعی و ارتباطات
۷۴/۲۹	روانشناسی و علوم تربیتی
۷۱/۸۳	مدیریت و حسابداری
۷۱/۲۹	ادبیات و زبانهای خارجه
۷۲/۲۴	حقوق و علوم سیاسی

۱ . Sum of Squares

۲ . Mean Square

نتایج حاصل از آزمون F که در جدول ۷ آمده است، نشان می‌دهد که تفاوت معنی داری بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشکده‌های مورد مطالعه وجود دارد.

جدول ۷- نتیجه آزمون آنوا برای متغیر میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشکده‌های مختلف دانشگاه

سطح معنی داری	کمیت F	میانگین مربعات ^۲	درجه آزادی	مجموع مربعات ^۱	
۰/۰۰۰	۶/۱۰۵	۸۰۹/۴۶۸	۵	۴۰۴۷/۳۳۹	میان گروهی
		۱۳۲/۵۸۲	۱۴۹۴	۱۹۸۰۷۶/۸۴۵	درون گروهی
			۱۴۹۹	۲۰۲۱۲۴/۱۸۳	کل

همچنین میانگین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده اقتصاد بیشترین میزان و در دانشکده حقوق و علوم سیاسی کمترین میزان را به خود اختصاص داده است. با توجه به سطح معنی داری آزمون می‌توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده‌های مختلف تفاوت معنی داری وجود دارد و فرضیه بالا تأیید می‌شود.

➤ بین سال ورودی دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

۱. Sum of Squares

۲. Mean Square

جدول ۸- توزیع دانشجویان مورد مطالعه برحسب میزان سرمایه اجتماعی به تفکیک سال ورود به دانشگاه

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان سال ورود به دانشگاه
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۰۰	۳۴۸	۳۲/۱	۱۱۲	۴۷/۴	۱۱۳	۳۵/۵	۱۲۳	۱۳۸۳ و ماقبل
۱۰۰	۳۶۱	۳۵	۱۲۶	۳۲/۱	۱۱۶	۳۲/۹	۱۱۹	۱۳۸۴
۱۰۰	۳۳۰	۳۹/۳	۱۲۹	۳۲/۱	۱۰۶	۲۸/۷	۹۵	۱۳۸۵
۱۰۰	۴۶۱	۴۳/۷	۲۰۱	۳۱/۸	۱۴۷	۲۴/۵	۱۱۳	۱۳۸۶
۱۰۰	۱۵۰۰	۳۸	۵۶۸	۳۲	۴۸۲	۳۰	۴۵۰	کل

بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان سال اول با میزان سرمایه اجتماعی مناسبی وارد دانشگاه می‌شوند، ولی به مرور هر سال از میزان سرمایه اجتماعی آنها کاسته می‌شود.

۰/۰۹۱	مقدار آزمون d سامرز
۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری
۹۹	درصد اطمینان

مقدار d سامرز برابر ۰/۰۹۱ بدست آمد که در سطح ۰/۰۰۰ معنی دار است بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی در سال‌های ورودی مختلف رابطه معنی‌داری وجود دارد و فرضیه فوق تأیید می‌شود.

➤ بین میزان گرایش به دینداری دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۹- توزیع دانشجویان مورد مطالعه برحسب سرمایه اجتماعی به تفکیک

میزان گرایش به دینداری

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان گرایش به دینداری
درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	
۱۰۰	۵۵۰	۲۷	۱۴۸	۳۲/۷	۱۸۰	۴۰/۳	۲۲۲	کم
۱۰۰	۴۱۱	۴۱	۱۶۹	۲۹/۶	۱۲۲	۲۹/۴	۱۲۰	متوسط
۱۰۰	۵۳۹	۴۶/۷	۲۵۱	۳۳/۳	۱۸۰	۲۱	۱۰۸	زیاد
۱۰۰	۱۵۰۰	۳۸	۵۶۸	۳۲	۴۸۲	۳۰	۴۵۰	کل

جدول ۹ نشان می دهد که میزان سرمایه اجتماعی در دانشجویان با میزان گرایش به دینداری بالا، بیشتر است.

۰/۱۸۴	مقدار آزمون d سامرز
۰/۰۰۰	سطح معنی داری
۹۹	درصد اطمینان

مقدار d سامرز برابر ۰/۱۸۴ بدست آمد که در سطح ۰/۰۰۰ معنی دار است، بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت که بین میزان گرایش به دینداری دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی و میزان سرمایه اجتماعی آنها رابطه معنی داری

وجود دارد و فرضیه بالا تأیید می‌شود. به عبارت دیگر هرچه میزان دینداری دانشجویان بیشتر می‌شود، میزان سرمایه اجتماعی آنها هم بالاتر می‌رود.

➤ بین وضعیت سکونت دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۱۰- توزیع دانشجویان مورد مطالعه برحسب سرمایه اجتماعی به تفکیک

وضعیت سکونت دانشجویان

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان وضعیت سکونت
درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	
۱۰۰	۹۲۱	۳۷/۵	۳۴۶	۳۴/۴	۳۱۷	۲۸/۱	۲۵۸	درکنار خانواده و آشنایان
۱۰۰	۵۷۹	۳۸/۳	۲۲۲	۲۸/۴	۱۶۵	۳۳/۱	۱۹۲	خوابگاه و سایر موارد
۱۰۰	۱۵۰۰	۳۸	۵۶۸	۳۲	۴۸۲	۳۰	۴۵۰	کل

۷/۰۷	مقدار آزمون کای اسکوتر
۰/۲۰	سطح معنی‌داری
۹۷	درصد اطمینان

مقدار کای اسکوتر برابر ۷/۰۷ بدست آمد که در سطح ۰/۲۰ معنی‌دار است، بنابراین می‌توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی و محل سکونت فعلی آنها تفاوت معنی‌داری وجود ندارد و فرضیه بالا رد می‌شود.

➤ بین نوع جنسیت دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۱- توزیع دانشجویان جامعه مورد مطالعه برحسب میزان سرمایه اجتماعی به تفکیک نوع جنسیت

میزان سرمایه اجتماعی		کم		متوسط		زیاد		جمع کل
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	نوع جنسیت
۱۴۰	۳۳	۱۱۶	۲۷/۶	۱۶۴	۳۹/۴	۴۲۰	۱۰۰	مرد
۳۱۰	۲۸/۷	۳۶۶	۳۳/۸	۴۰۴	۳۷/۵	۱۰۸۰	۱۰۰	زن
۴۵۰	۳۰	۴۸۲	۳۲	۵۶۸	۳۸	۱۵۰۰	۱۰۰	کل

از نظر میزان سرمایه اجتماعی، میانگین سرمایه اجتماعی زنان بیشتر از مردان به دست آمد. Umman withney

۶/۰۷	مقدار آزمون کای اسکوئر
۰/۰۴	سطح معنی داری
۹۵	درصد اطمینان

مقدار کای اسکوئر برابر ۶/۰۷ بدست آمد که در سطح ۰/۰۴ معنی دار است، بنابراین می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی و نوع جنسیت آنها تفاوت معنی داری وجود دارد و فرضیه بالا تأیید می شود.

➤ بین محل تولد دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۲- توزیع دانشجویان جامعه مورد مطالعه برحسب میزان سرمایه

اجتماعی به تفکیک محل تولد

میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان		کم		متوسط		زیاد		جمع کل
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	محل تولد
۲۳۰	۲۹	۲۶۹	۳۴	۲۹۳	۳۷	۷۹۲	۱۰۰	تهران
۱۸۹	۳۱/۲	۱۸۳	۳۰/۲	۲۳۴	۳۸/۶	۶۰۶	۱۰۰	شهرستان
۲۴	۳۱/۲	۱۷	۲۲/۱	۳۶	۴۶/۸	۷۷	۱۰۰	روستا
۷	۲۸	۱۳	۵۲	۵	۲۰	۲۵	۱۰۰	سایر موارد
۴۵۰	۳۰	۴۸۲	۳۲	۵۶۸	۳۸	۱۵۰۰	۱۰۰	کل

۱۱/۵۸	مقدار آزمون کای اسکوئر برابر
۰/۰۷	سطح معنی داری
۹۳	درصد اطمینان

مقدار آزمون کای اسکوئر برابر ۱۱/۵۸ بدست آمد که در سطح ۰/۰۷ معنی دار است، بنابراین می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان دانشگاه علامه طباطبائی و محل تولد آنها تفاوت معنی داری وجود ندارد و فرضیه بالا رد می شود. البته بررسی درصدها نشان می دهد که میزان سرمایه اجتماعی زیاد در بین دانشجویان روستایی، از دانشجویان تهرانی و شهرستانی بیشتر است.

➤ در بین اعضای هیات علمی دانشکده‌های مختلف دانشگاه علامه طباطبایی از نظر میزان سرمایه اجتماعی تفاوت معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۳- میانگین متغیر میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی در دانشکده‌های مختلف دانشگاه

میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی	میانگین متغیر (حداقل ۲۰ و حداکثر ۱۰۵)
علوم اجتماعی و ارتباطات	۱۰۳/۸۱
ادبیات و زبانهای خارجه	۹۰/۶۸
روانشناسی و علوم تربیتی	۹۰/۵۰
اقتصاد	۹۱/۲۹
مدیریت و حسابداری	۸۵/۱۷
حقوق و علوم سیاسی	۷۵/۲۰

نتایج حاصل از آزمون تفاوت میانگین نشان می‌دهد که تفاوت معنی داری بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی در دانشکده‌های مورد مطالعه وجود دارد. با توجه به جدول ۱۳، میانگین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی در دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات بیشترین میزان و در دانشکده مدیریت و حسابداری کمترین میزان را به خود اختصاص داده است.

نتیجه آزمون کای اسکوئر نیز در جدول زیر نشان داده شده است:

مقدار آزمون کای اسکوئر	۲۴/۰۲
سطح معنی داری	۰/۰۰۰
درصد اطمینان	۹۹

مقدار کای اسکور برابر $۰/۲۴$ بدست آمد که در سطح $۰/۰۰۰$ معنی دار است، بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده های مختلف تفاوت معنی داری وجود دارد و فرضیه بالا تأیید می شود.

➤ بین میزان سابقه اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۴- توزیع اعضای هیات علمی مورد مطالعه بر حسب سرمایه اجتماعی

به تفکیک سابقه

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی هیات علمی سابقه هیات علمی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
سطری		سطری		سطری		سطری		
۱۰۰	۴۱	۴۶/۳	۱۹	۲۶/۸	۱۱	۲۶/۸	۱۱	کمتر از ۱۰ سال
۱۰۰	۴۰	۴۵	۱۸	۳۵	۱۴	۲۰	۸	۱۱ تا ۱۹ سال
۱۰۰	۳۹	۳۰/۸	۱۲	۳۰/۸	۱۲	۳۸/۵	۱۵	۲۰ سال و بیشتر
۱۰۰	۱۲۰	۴۲	۴۹	۳۰	۳۷	۲۸	۳۴	کل

-۰/۱۲	مقدار آزمون d سامرز
۰/۱۴	سطح معنی داری
۸۵	درصد اطمینان

مقدار آزمون d سامرز برابر $-۰/۱۲$ بدست آمد که در سطح $۰/۱۴$ معنی دار است، بنابراین می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی و میزان سابقه کاری آنها رابطه معنی داری وجود ندارد و فرضیه بالا رد

می‌شود. منفی بودن رابطه بین سابقه علمی و سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی نیاز به پژوهش دیگری دارد.

➤ بین پایگاه اجتماعی اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۱۵- توزیع اعضای هیات علمی مورد مطالعه برحسب سرمایه اجتماعی

به تفکیک پایگاه اجتماعی

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی هیأت علمی پایگاه اجتماعی
درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	
۱۰۰	۴۸	۴۴/۹	۲۲	۲۹/۷	۱۱	۴۴/۱	۱۵	کم
۱۰۰	۳۱	۱۲/۲	۶	۳۷/۸	۱۴	۳۲/۴	۱۱	متوسط
۱۰۰	۴۱	۴۲/۹	۲۱	۳۲/۴	۱۲	۲۳/۵	۸	زیاد
۱۰۰	۱۲۰	۴۲	۴۹	۳۰	۳۷	۲۸	۳۴	کل

۰/۰۶	مقدار آزمون d سامرز
۰/۴۲	سطح معنی‌داری
۵۷	درصد اطمینان

مقدار آزمون d سامرز برابر ۰/۰۶ بدست آمد که در سطح ۰/۴۲ معنی‌دار است، بنابراین می‌توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی و پایگاه اجتماعی آنها رابطه معنی‌داری وجود ندارد و فرضیه بالا رد می‌شود.

➤ بین میزان گرایش به دینداری اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۶- توزیع اعضای هیات علمی مورد مطالعه برحسب سرمایه اجتماعی

به تفکیک گرایش به دینداری

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی هیات علمی گرایش به دینداری
درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	
۱۰۰	۳۰	۳/۳	۱	۲۶/۷	۸	۷۰	۲۱	کم
۱۰۰	۳۲	۲۸/۱	۹	۵۰	۱۶	۲۱/۹	۷	متوسط
۱۰۰	۵۸	۶۷/۲	۳۹	۲۲/۴	۱۳	۱۰/۴	۶	زیاد
۱۰۰	۱۲۰	۴۲	۴۹	۳۰	۳۷	۲۸	۳۴	کل

۰/۵۵	مقدار آزمون d سامرز
۰/۰۰	سطح معنی داری
۹۹	درصد اطمینان

مقدار آزمون d سامرز برابر ۰/۵۵ بدست آمد که در سطح ۰/۰۰ معنی دار است، بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی و میزان گرایش به دینداری آنها تفاوت معنی داری وجود دارد و فرضیه بالا تأیید می شود.

با بررسی داده های مربوط به این فرضیه می توان نتیجه گرفت که هر چه میزان گرایش به دینداری اعضای هیات علمی بیشتر باشد، میزان سرمایه اجتماعی آنها هم بیشتر است.

➤ بین میزان سن اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۷- توزیع اعضای هیات علمی مورد مطالعه برحسب میزان سرمایه

اجتماعی به تفکیک میزان سن

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی هیأت علمی میزان سن
درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	
۱۰۰	۴۴	۳۸/۶	۱۷	۳۸/۶	۱۷	۲۲/۷	۱۰	۲۶ تا ۴۵ سال
۱۰۰	۳۴	۴۱/۲	۱۴	۲۹/۴	۱۰	۲۹/۴	۱۰	۴۶ تا ۵۲ سال
۱۰۰	۴۲	۴۲/۹	۱۸	۲۳/۸	۱۰	۳۳/۳	۱۴	۵۳ سال و بیشتر
۱۰۰	۱۲۰	۴۲	۴۹	۳۰	۳۷	۲۸	۳۴	کل

۰/۰۲-	مقدار آزمون d سامرز
۰/۷۸	سطح معنی داری
۲۱	درصد اطمینان

مقدار آزمون d سامرز برابر ۰/۰۲- بدست آمد که در سطح ۰/۷۸ معنی دار است، بنابراین می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی و میزان سن آنها تفاوت معنی داری وجود ندارد و فرضیه بالا رد می شود.

➤ بین درجه علمی اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۸- توزیع اعضای هیات علمی مورد مطالعه برحسب سرمایه اجتماعی

به تفکیک درجه علمی

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی هیأت علمی درجه علمی
درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	
۱۰۰	۱۹	۵۲/۶	۱۰	۱۰/۵	۲	۳۶/۸	۷	مربی
۱۰۰	۶۲	۳۳/۹	۲۱	۴۰/۳	۲۵	۲۵/۸	۱۶	استادیار
۱۰۰	۲۱	۱۹	۴	۴۲/۹	۹	۳۸/۱	۸	دانشیار
۱۰۰	۱۸	۷۷/۸	۱۴	۵/۶	۱	۱۶/۷	۳	استاد
۱۰۰	۱۲۰	۴۲	۴۹	۳۰	۳۷	۲۸	۳۴	کل

۰/۰۷	مقدار آزمون کای اسکوئر
۰/۴۱	سطح معنی داری
۵۸	درصد اطمینان

مقدار آزمون کای اسکوئر برابر ۰/۰۷ بدست آمد که در سطح ۰/۴۱ معنی دار است، بنابراین می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی و درجه علمی آنها تفاوت معنی داری وجود ندارد و فرضیه بالا رد می شود.

➤ بین نوع جنسیت اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۹- توزیع اعضای هیات علمی مورد مطالعه برحسب سرمایه اجتماعی

به تفکیک نوع جنسیت

جمع کل		زیاد		متوسط		کم		میزان سرمایه اجتماعی هیأت علمی نوع جنسیت
درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	درصد سطری	تعداد	
۱۰۰	۱۰۵	۳۹	۴۱	۳۱/۴	۳۳	۲۹/۵	۳۱	مرد
۱۰۰	۱۵	۵۳/۳	۸	۲۶/۷	۴	۲۰	۳	زن
۱۰۰	۱۲۰	۴۲	۴۹	۳۰	۳۷	۲۸	۳۴	کل

Umman withney

۰/۱۷	مقدار آزمون کای اسکوتر
۰/۵۵	سطح معنی داری
۴۴	درصد اطمینان

مقدار آزمون کای اسکوتر برابر ۰/۱۷ بدست آمد که در سطح ۰/۵۵ معنی دار است، بنابراین می توان گفت بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی و نوع جنسیت آنها تفاوت معنی داری وجود ندارد و فرضیه بالا رد می شود.

نتیجه گیری و پیشنهادات

مروری بر نتایج توصیفی

۲۸ درصد از دانشجویان جامعه نمونه این تحقیق را دانشجویان مرد و ۷۲ درصد آن را دانشجویان زن تشکیل می دهند. همچنین میانگین سن دانشجویان برابر ۲۲/۳۳ سال برآورد شد که کمترین سن ۱۹ سال و بیشترین میزان سن برابر ۴۵ سال می باشد.

بر حسب متغیر وضعیت تأهل، ۱۱/۵ درصد از دانشجویان متأهل، ۸۳/۹ درصد مجرد و ۴/۶ درصد سایر موارد (مجرد به دلیل طلاق یا فوت همسر) هستند. در زمینه نوع سکونت خانواده دانشجویان، نتایج به دست آمده نشان داد که ۸۰/۶ درصد از خانواده دانشجویان در منزل شخصی و ۱۹/۴ درصد در منزل غیر شخصی زندگی می‌کنند.

همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در حال حاضر ۶۱/۴ درصد در کنار خانواده و آشنایان و ۳۸/۶ درصد نیز در خوابگاه یا منزل دانشجویی زندگی می‌کنند. از نظر متغیر محل تولد، ۵۲/۸ درصد از دانشجویان مورد مطالعه این تحقیق در تهران متولد شده‌اند، ۴۰/۴ درصد متولد شهرستان هستند، ۵/۱ درصد در روستا متولد شده‌اند و ۱/۷ درصد نیز سایر موارد را انتخاب کرده‌اند.

از نظر میزان سرمایه اجتماعی که متغیر وابسته این تحقیق به شمار می‌رود، ۳۰ درصد از دانشجویان دارای میزان سرمایه اجتماعی کم، ۳۲/۱ درصد متوسط و ۳۷/۹ درصد دارای میزان سرمایه اجتماعی زیاد می‌باشند.

همچنین در مورد متغیر میزان گرایش به دینداری، ۳۶/۷ درصد از دانشجویان دارای میزان گرایش به دینداری کم، ۲۷/۴ درصد متوسط و ۳۵/۹ درصد از میزان گرایش به دینداری زیاد برخوردارند.

نسبت میزان گرایش به دینداری زیاد در بین زنان مورد مطالعه ۴۰ درصد و در بین مردان مورد مطالعه ۲۵/۵ درصد است. به عبارت دیگر گرایش زیاد به دینداری در بین زنان دانشجویی مورد مطالعه ۱۴/۵ درصد بیشتر از مردان است.

۸۷/۵ درصد از اعضای هیات علمی در نمونه مورد مطالعه این تحقیق مرد و ۱۲/۵ درصد زن هستند.

همچنین میانگین میزان سن اعضای هیات علمی مورد مطالعه برابر ۴۹/۶۳ سال است. کمترین میزان سن ۲۶ سال و بیشترین آن ۷۰ سال است. در اعضای هیات علمی

جامعه مورد مطالعه، میانگین میزان سابقه خدمت برابر ۱۵/۷۷ سال برآورد شده است. کمترین میزان سابقه هیات علمی ۱ سال و بیشترین آن برابر ۴۰ سال است. از بین ۱۲۰ عضو هیات علمی جامعه نمونه این تحقیق از نظر میزان تحصیلات، ۷۶/۷ درصد دارای مدرک دکتری و ۲۳/۳ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد می‌باشند و از این تعداد، ۱۵/۸ درصد مربی، ۵۱/۶ درصد استادیار، ۱۷/۵ درصد دانشیار و ۱۵ درصد استاد می‌باشند. نما متعلق به گروه استادیار می‌باشد.

۴۰/۸ درصد از اعضای هیات علمی مورد مطالعه دارای تحصیلات خارج از کشور بوده‌اند. میانگین تعداد سالهای تحصیل در خارج از کشور برای اعضای هیات علمی مورد مطالعه برابر ۳/۳۷ سال به دست آمد.

۳۲/۵ درصد از اعضای هیات علمی جامعه مورد مطالعه از نظر محل تولد، در تهران به دنیا آمده‌اند. ۶۱/۷ درصد در شهرستان، ۴/۲ درصد در روستا به دنیا آمده‌اند و ۱/۷ درصد نیز گزینه سایر موارد را اعلام کرده‌اند.

در سؤال از اعضای هیات علمی جامعه مورد مطالعه تحقیق تحت عنوان "تا چه اندازه حقوق شما جوابگوی نیازهای زندگی شماست؟" ۲۹/۱ درصد گزینه کم، ۶۴/۲ درصد گزینه متوسط و ۱/۶ درصد گزینه زیاد را انتخاب کرده‌اند.

از نظر میزان سرمایه اجتماعی که متغیر وابسته این تحقیق نیز می‌باشد، ۲۸/۳ درصد از اعضای هیات علمی در گروه با میزان سرمایه اجتماعی کم قرار گرفته‌اند، ۳۰/۸ درصد متوسط و ۴۹/۸ درصد نیز در گروه با میزان سرمایه اجتماعی زیاد قرار گرفته‌اند. از نظر میزان گرایش به دینداری، ۲۵ درصد از اعضای هیات علمی از نظر میزان گرایش به دینداری در گروه کم قرار گرفته‌اند، ۲۶/۷ درصد متوسط و ۴۸/۳ درصد نیز در گروه زیاد قرار گرفته‌اند.

نتایج تبیینی

۱. نتایج حاصل از آزمون تفاوت میانگین نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین میزان سرمایه اجتماعی در دانشکده‌های مورد مطالعه وجود دارد. میانگین میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات بیشترین میزان و در دانشکده حقوق و علوم سیاسی کمترین میزان را به خود اختصاص داده است.

۲. در بین دانشکده‌های مختلف دانشگاه علامه طباطبایی از نظر میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان تفاوت معنی‌داری وجود دارد. میانگین میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان در دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده اقتصاد بیشترین میزان و در دانشکده حقوق و علوم سیاسی کمترین میزان را به خود اختصاص داده است. این مساله می‌تواند دلایل متفاوتی از جمله نوع رشته مورد تدریس در دانشکده‌ها تا نحوه مدیریت و ... را دربرگیرد که ریشه‌یابی این مساله خود به تحقیقات گسترده تری نیاز دارد.

۳. بین سال ورودی دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی‌داری وجود دارد. بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان سال اول با میزان سرمایه اجتماعی مناسبی وارد دانشگاه می‌شوند ولی به مرور هر سال از میزان سرمایه اجتماعی آنها کاسته می‌شود. نتایج تحقیقات همواره نشان می‌دهد که دانشجویان در سالهای اولیه ورود به دانشگاه تمایل بیشتری به شرکت در فعالیت‌های فوق برنامه و مشارکت در فعالیت‌های گروهی دانشگاه از خود نشان می‌دهند، ولی به مرور با ورود به فضاها و دیگر از جمله اشتغال و کسب تجربه درآمد داشتن، ویژگی فردگرایی در آنها بیشتر می‌شود، به طوری که علاوه بر افزایش مشغله کار و تحصیل در سالهای پایانی دانشگاه، شرایط و روابط متفاوتی را تجربه می‌کنند که به نوعی پختگی و محافظه کاری می‌رسند و اعتماد آنها به یکدیگر کاهش می‌یابد. همچنین میزان تعاملات بین فردی و بین سازمانی آنها در

داخل دانشگاه کاهش یافته و به خارج از دانشگاه کشیده می‌شود. پس می‌توان نتیجه چنین فردگرایی‌ای را به کاهش میزان اعتماد اجتماعی در آنها نسبت داد.

۴. بین میزان گرایش به دینداری دانشجویان و میزان سرمایه اجتماعی آنها ارتباط معنی‌دار مثبتی وجود دارد. بررسی داده‌های تحقیق نشان می‌دهد که هر چقدر میزان گرایش به دینداری در بین دانشجویان افزایش می‌یابد، میزان سرمایه اجتماعی آنها نیز افزایش می‌یابد.

۵. بررسی داده‌های تحقیق نشان می‌دهد که از نظر میزان سرمایه اجتماعی، تفاوت معنی‌داری بین میزان سرمایه اجتماعی زنان و مردان در بین دانشجویان مورد مطالعه وجود دارد. میزان سرمایه اجتماعی زنان در بین دانشجویان مورد مطالعه بیشتر از مردان است.

۶. نتایج حاصل از آزمون تفاوت میانگین نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی در دانشکده‌های مورد مطالعه وجود دارد. میانگین میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی در دانشگاه علامه طباطبایی در دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات بیشترین میزان و در دانشکده مدیریت و حسابداری کمترین میزان را به خود اختصاص داده است.

۷. همچنین در بین فرضیه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی در این تحقیق، رابطه معنی‌دار مثبت بین میزان گرایش به دینداری اعضای هیات علمی و میزان سرمایه اجتماعی آنها مورد تأیید قرار گرفت. بررسی داده‌های تحقیق نشان می‌دهد که هر چقدر میزان گرایش به دینداری در بین اعضای هیات علمی جامعه مورد مطالعه افزایش می‌یابد، میزان سرمایه اجتماعی آنها نیز افزایش می‌یابد.

۸. نتایج حاصل از بررسی میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه علامه طباطبایی بین گروه‌های دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه نشان داد که میزان

سرمایه اجتماعی در بین اعضای هیات علمی دانشگاه بیشترین مقدار را دارد و پس از آن دانشجویان قرار می‌گیرند.

۹. همچنین تحلیل داده‌های تحقیق نشان می‌دهد که دانشجویان به قوانین وزارت علوم بیشترین اعتماد را داشته و سپس دانشجویان به ترتیب میزان اعتماد آنها به قوانین داخلی دانشگاه، قوانین انضباطی، قوانین مالی و قوانین رفاهی کاهش می‌یابد. در اینصورت چنانچه میزان اعتماد به قوانین رفاهی دانشگاه باز هم کاهش یابد، می‌تواند نقش مستقیمی در کاهش سرمایه اجتماعی در دانشگاه داشته باشد. همچنین می‌توان مشاهده کرد که بیشترین اعتماد به قوانین وزارت علوم وجود دارد که نشان می‌دهد که به تدریج که قوانین از سطح نهادهای بزرگ تر به سازمانهای کوچکتر حرکت کرده و تدوین آنها در سازمانهای کوچکتر انجام می‌شود، اعتماد افراد به آنها هم کمتر می‌شود.

۱۰. در تبیین متغیر **میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان** به ترتیب میزان تأثیرگذاری عبارتند از: میزان سن دانشجو، میزان گرایش به دینداری و سال ورود به دانشگاه

۱۱. در تبیین متغیر **میزان سرمایه اجتماعی اعضای هیات علمی**، میزان گرایش به دینداری اعضای هیات علمی است.

پیشنهادات تحقیق

۱. از آنجاییکه در بین دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه، رابطه معنی داری بین میزان گرایش به دینداری آنها و میزان سرمایه اجتماعی آنها مشاهده شده است. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون در این تحقیق نیز نشان داده است که در بین متغیرهای مستقل این تحقیق، **میزان گرایش به دینداری** بیشترین تأثیر را بر میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان و اعضای هیات علمی دارد، لذا تلاش در جهت

افزایش گرایش‌های مذهبی در افراد می‌تواند نقش موثری در افزایش سرمایه اجتماعی در دانشگاه داشته باشد. این کار می‌تواند با برگزاری جلسات مذهبی به صورت ماهانه و خصوصا در مناسبت‌های مذهبی انجام شود. همچنین برگزاری جلسات چالش‌های نظری دین با شرکت دانشجویان و اعضای هیات علمی در سطوح مناسب هر کدام به صورتی که افراد احساس کنند با آزادی می‌توانند دغدغه‌های فکری و چالش‌های نظری خود را در زمینه مسائل دینی مطرح نمایند نیز می‌تواند مفید باشد. همچنین برگزاری اردوهای ترویجی-مذهبی در کنار اردوهای تفریحی می‌تواند در افزایش آگاهی‌های دینی افراد و در نهایت افزایش گرایش به دینداری آنها موثر واقع شود.

۲. با توجه به اینکه بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان سال اول با میزان سرمایه اجتماعی مناسبی وارد دانشگاه می‌شوند ولی به مرور هر سال از میزان سرمایه اجتماعی آنها کاسته می‌شود. این مساله نشان از وجود جو فرهنگی بی‌اعتماد سازی در فضای دانشگاه‌ها دارد. احتمالا آنها با انتظارات و همراه با اعتماد خاصی وارد دانشگاه می‌شوند ولی به مرور متوجه می‌شوند که برداشت آنها از محیط دانشگاه اشتباه بوده است که البته این فرضیه نیاز به تحقیق گسترده‌تر دارد. برگزاری جلسات مشاوره و مددکاری گروهی به صورت منظم با ورودی‌های هر سال و تداوم آن و مشارکت آنها در امور مربوط به خودشان می‌تواند مانع از کاهش میزان سرمایه اجتماعی دانشجویان شود و به مدیریت دانشکده‌ها و در نهایت مدیریت دانشگاه نیز کمک کند تا از مشارکت دانشجویان در جهت دستیابی به اهداف دانشگاه بیشترین استفاده را بکنند. برگزاری اردوها و یا همایش‌های داخلی با مشارکت دانشجویان می‌تواند نقش مهمی در افزایش میزان اعتماد اجتماعی و تعاملات اجتماعی در آنها داشته باشد.

۳. نتایج این تحقیق نشان داد که دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه همواره کمترین اعتماد را نسبت به قوانین رفاهی دانشگاه دارند. در این زمینه

ریشه‌یابی دلایل چنین مساله ای از طریق یک پژوهش مستقل می‌تواند موثر باشد. این مساله نشان می‌دهد که آنها یا نسبت به دریافت خدمات رفاهی احساس تبعیض می‌کنند و یا از خدمات ارائه شده احساس رضایت نمی‌کنند. بنابراین ارتقاء کیفی خدمات رفاهی برای دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه و به دنبال آن اندازه‌گیری میزان رضایت مندی آنها از خدمات ارائه شده در فواصل زمانی مشخص، می‌تواند نقش مهمی در افزایش میزان سرمایه اجتماعی در دانشگاه داشته باشد.

۴. همچنین پیشنهاد می‌شود تا دانشگاه در سطوح مختلف به صورت مستمر با خانواده‌های دانشجویان در ارتباط باشد. دانشگاه با استفاده از خانواده دانشجویان و تبیین اهداف دانشگاه برای آنها می‌تواند از خانواده‌ها در جهت دستیابی به اهداف دانشگاه کمک بگیرد. برگزاری جلسات مددکاری با خانواده‌هایی که با فرزندان خود دچار مشکل هستند و یا دانشجویانی که بعضاً در دانشگاه برخی اقدامات ضد اجتماعی را انجام می‌دهند، می‌تواند به افزایش سرمایه اجتماعی در دانشگاه کمک نماید.

۵. تداخل فضای دانشگاه با سایر فضاها، اجتماعی، فرهنگی و مدیریتی کشور می‌تواند به اعتلای سطح ارتباطات فرهنگی دانشگاه کمک نماید. برگزاری مسافرت‌ها و اردوهای مختلف برای حضور دانشجویان در فضاها، روستایی، عشایری و بازدید از کارخانه‌ها، سدها و مناطقی که در آنها برنامه‌های توسعه فرهنگی و اجتماعی در حال اجرا است، می‌تواند اعتماد دانشجویان را به خدمات ارائه شده توسط دولت و حکومت بیشتر کرده و در نتیجه به تعالی میزان سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان و اعضای هیات علمی کمک کند.

منابع

- پانتام، رابرت. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، ترجمه: محمدتقی دل افروز، تهران: انتشارات روش.
- کلمن، جیمز. (۱۳۷۷). *بنیادهای نظریه اجتماعی*، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران، نشر نی.
- کوزر، لویس. (۱۳۷۳). *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی*، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). *پایان نظم - سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، ترجمه: غلامعباس توسلی، تهران: نشر جامعه ایرانیان.

- Adler, P. W. (2000). "Social Capital: The Good, The Bad, and The Ugly". Management Meeting in Chicago.

- Cappelli, P. (2002). " Social Capital and Retraining", university of Pennsylvania, Philadelphia. Combridge, MA: Harvard University Press, Belknap Press.

- Woolcock, M. (1997). "Social Capital and Economic Development: Towards a Theoretical Synthesis and Policy Framework", Theory and Society.